

TAALTESTS UIT UTRECHT

Drs. A.K. de Vries

Twee vragen hebben het werk in ons Taal-denkprogramma voortdurend bepaald. Ten eerste: Waaruit bestaat de achterstand in taalontwikkeling van kinderen uit het milieu der minstgeschoolden ten opzichte van die der meer-geschoolden? Ten tweede: Wat kan er gedaan worden om die taalachterstand te verminderen?

In dit artikel zullen we alleen ingaan op de eerste vraag, omdat elders al een voorbeeld wordt gegeven van de manier waarop we trachten iets aan die achterstand in taalontwikkeling te doen. Vrij binnenkort wordt ook onderzocht of het terecht is om van een "achterstand" in de taalontwikkeling te spreken of dat het meer gaat om "tekorten" in het taalgebruik die niet duidelijk gekoppeld zijn aan eerdere stadia in de ontwikkeling van het taalgebruik en taalverstaan.

Voordat in 1968 een begin werd gemaakt met de bouw van het Taal-denkprogramma, dat samen met het Gezinsbeïnvloedingsprogramma van dr. Rupp en het Schoolvoorbereidingsprogramma van drs. Teunissen het Utrechtse Compensatieprogramma vormt, had dr. Kohnstamm al de Utrechts TaalNiveau Test (UTANT) samengesteld en op kleine schaal genormeerd.

Over de UTANT schreef Kohnstamm in zijn artikel "De AKIT, de WPSI en de UTANT, drie nieuwe tests voor 4- tot 7-jarigen". *

De UTANT bestaat uit vier subtests, waarvan er één uit de PMA en drie uit de ITPA, de Illinois Test of Psycholinguistic Abilities, stammen.

Die subtests zijn: 1. Woordenschat; 2. Analogieën en Tegenstellingen;

3. Grammatica; 4. Onder Woorden Brengen.

..... "Wat de UTANT betreft, verwacht ik dat de eerste vrij spoedig door een tweede vervangen zal worden. Wij zijn ontevreden over de oppervlakkigheid van de diagnose aangaande de taalvaardigheid van de onderzochte kinderen...

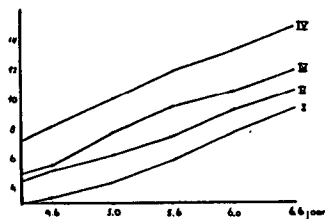
Voor een diepergaande diagnose van het passief taalverstaan en het actief taalgebruik hebben wij ons inmiddels om hulp gewend tot psycholinguïsten en neerlandici, en zoeken wij aansluiting bij wat in dit opzicht in Harvard wordt gedaan. Als wij dit allemaal tevoren hadden willen doen, hadden we nog lang niet de beschikking gehad over een instrument waarmee nu reeds bij groepen kinderen het effect van bepaalde leerprogramma's op het taalgedrag kan worden geëvalueerd, al is het dan ook oppervlakkig."

De UTANT mag dan inhoudelijk "oppervlakkig" genoemd worden, in elk geval bleek bij de normering dat de vier subtests voldeden aan de verwachtingen: gemeten met die taalmaten werden de verschillen tussen de sociaal-culturele milieus duidelijk waarneembaar. Er werd een verdeling gemaakt in vier milieus, waarbij ingedeeld werd naar opleidingsniveau van de ouders.

* Voor vindplaatsen zie men de literatuurlijst aan het slot van deze bijdrage.

- Milieu I - niet meer dan basisonderwijs voltooid,
- Milieu II - L.T.S., Huishoudschool of soortgelijke vakopleiding voltooid,
- Milieu III - Mavo of daaraan gelijke scholing voltooid,
- Milieu IV - Havo of VWO voltooid, plus alles wat daarop kan volgen.

Tussen deze vier milieus waren de verschillen in score van de kleuters in de opeenvolgende leeftijdsgroepen van $4\frac{1}{2}$ tot $7\frac{1}{2}$ jaar telkens ongeveer $\frac{3}{4}$ standaarddeviatie. Een verschil dat aanleiding werd tot de uitspraak dat zesjarige kleuters uit het milieu der minstgeschoolden (milieu I) een achterstand van anderhalf jaar in taalontwikkeling hebben vergeleken met hun leeftijdgenootjes uit milieu IV.

De UTANT voldeed aan de eerste eisen die eraan gesteld werden, zodat de test gebruikt kon worden als evaluatie-instrument voor zogeheten compensatie-programma's. Maar de behoefte aan verfijnder taaltest bleef bestaan. Er werd daarom contact gelegd met Harvard en de samenwerking met nederlandse en taalpsychologen werd gevonden.

Uit de samenwerking kwam een door ZWO gefinancierd project voort dat de bouw van nieuwe instrumenten en een gedifferentieerder evaluatie van het inmiddels gestarte taalbeïnvloedingsprogramma voor kleuters ten doel had.

Taaltoetsen

Er werden sinds 1969 drie soorten taaltoetsen ontwikkeld; imitatie-, comprehensie- en produktietoetsen, dit naar aanleiding van de onderscheiding van het taalgedrag in imitation, comprehension en production door Mc Caffrey.

"Imitatief taalgedrag", schrijft een van de medewerkers aan het project, G. Reesink, "wordt gemeten door een kind uitspraken na te laten zeggen. De assumptie hierbij is dat, met uitschakeling van de geheugenfactor, het niveau van taalontwikkeling waarop het kind zich bevindt, bepalend is voor de vorm waarin de zinnen worden teruggezegd."

In een "comprehension toets" probeert men erachter te komen of een kind de taal die hij aangeboden krijgt, ook begrijpt. Het kind hoeft alleen te laten merken dat hij de mededeling van de ander begrepen heeft en hoeft in dit geval niet na te zeggen wat men hem voorzegt.

Wat de "taalproductie" betreft; er zijn verschillende methoden om de taal die een kind kan produceren te meten. Men kan het kind voorzien van een bandrecorder en alles opnemen wat hij in de loop van een bepaalde tijdseenheid zegt. Voor ons doel was dat moeilijk te realiseren, bovendien zochten we naar taalsteekproeven die inhoudelijk niet al te zeer van elkaar afweken, zodat ze formeel iets meer betrouwbaar waren voor een analyse en vergelijking.

De imitatietoets

Deze toets bestaat uit 28 zinnen waarin een grote verscheidenheid aan grammaticale constructies is verwerkt. De zinnen bestaan meestal uit zeven tot negen woorden en bevatten uitspraken over mensen en dingen die voor kleuters herkenbaar zijn, zoals: "De jongen staat op vaders tenen."

De grammaticale constructies die in deze toets zijn opgenomen, werden o. a. gekozen op grond van de door mej. Bodegom verzamelde taalsamples van enkele Utrechtse kleuters (doctoraal-scriptie) en op grond van een kritische beschouwing van de door Menyuk beschreven grammaticale structuren die in de taal van zesjarige Amerikaanse kleuters voorkomen. Dit laatste omdat er in Nederland nog nauwelijks studie gemaakt is van de taal van oudere kleuters.

De imitatietoets werd opgesteld om na te gaan in hoeverre kinderen uit het milieu der minstgeschoolden en die der meergeschoolden in staat zijn de verschillende grammaticale constructies, die zij in eenvoudige zinnen aangeboden krijgen, te reproduceren. De veronderstelling hierbij is, dat kinderen uit het milieu der meergeschoolden met meer gemak en minder fouten de voorgezegde zinnen zullen nazeggen dan kinderen uit het milieu der minstgeschoolden.

Uit milieu I werd een groep van 20 kinderen gekozen en uit milieu II en III werd daarna een groep kinderen gezocht die eenzelfde score op de Raven Progressive Matrices (een intelligentietest waar geen taal aan te pas komt) hadden, en die even oud waren als die uit de milieu I -groep: gemiddeld 5, 6 jr. Aan de leden van beide groepen werden de 28 zinnen aangeboden met de uitnodiging die zinnen na te zeggen.

Een week daarna werd hun een tweede serie van 28 zinnen aangeboden, die wat moeilijkheidsgraad en grammaticale constructie betreft identiek waren met de eerste serie, en alleen naar verschijningsvorm verschilden. Zo werd bijvoorbeeld de eerste zin: "De jongen zit niet op de stoel" in de tweede serie: "Het meisje zit niet op de stoel".

De antwoorden van de kinderen werden op de band opgenomen en uitgeschreven, waarna mevrouw drs A.J.L. Arlman-Rupp een analyse maakte van de fouten, d.w.z. van de weglatingen, vervangingen en toevoegingen per zin, en de twee milieu-groepen vergeleek. Vooreerst is die analyse alleen als interne publikatie van het Pedagogisch Instituut Utrecht verkrijgbaar. Als voorbeeld van die analyse volgt hier de zin:

A. De jongen is bang voor de hond.

B. Het meisje is bang voor de hond.

In deze zin valt het accent op de voorzetsel-constituent, die in het predikaat in een vaste verbinding met het werkwoord optreedt en voorzetselvoorwerp wordt genoemd. Alleen bij de milieu I -groep zien we vervangingen in deze voorzetsel constituent, speciaal van het bepaald lidwoord. Daarnaast komen vervangingen van het bepaald lidwoord van de naamwoordgroep en vervanging van de persoonsvorm voor.

	I	II	III
Vervanging van het voorzetsel van de voorzetselgroep	2, 5%	-	
Vervanging van het bep. lidwoord van de naamwoordgroep van de voorzetselgroep	10.0%	-	
Vervanging van het naamwoord van de naamwoordgroep van de voorzetselgroep	2, 5%	-	
Vervanging van de persoonsvorm	12, 5%	-	
Vervanging van het bepaald lidwoord van de naamwoordgroep	22, 5%		4%
Weglating van het bepaald lidwoord van de naamwoordgroep	2, 5%		

Bovenstaand onderzoek heeft twee praktische consequenties.

Ten eerste krijgen we een gedifferentieerd inzicht in de fouten die kinderen uit milieu I maken bij het nazeggen van zinnen. En we krijgen informatie over grammaticale constructies die extra veel problemen opleveren. Waarbij we afgesproken hebben dat we die constructies die ook door kinderen uit milieu II en III niet beheerst worden, niet aan milieu I kinderen zullen aanbieden.

Ten tweede kunnen nu aan de hand van de zinnen die vooral in de milieu I -groep moeilijkheden opleveren aparte toetsen worden ontwikkeld waarin veel zinnen van datzelfde type zijn opgenomen om de veronderstelling te toetsen dat "jongere" kinderen uit milieu III dezelfde fouten maken als "oudere" kinderen uit milieu I, wat, bij positieve resultaten, ons meer reden zou geven om te spreken van "achterstand in de taalontwikkeling".

De comprehension-toetsen

Twee comprehension-toetsen werden ontwikkeld. De eerste, die gemakshalve Het Tableau wordt genoemd, meet hetzelfde als de tweede, namelijk het taalverstaan en vooral het verstaan van door de syntactische structuur van een uitspraak aangegeven semantische differentiaties en relaties.

De tweede toets vraagt van het kind om uit vier sterk op elkaar lijkende plaatjes dat plaatje te kiezen, dat de uitspraak weergeeft die het kind door de proefleider wordt voorgezegd. De zinnen van deze toets zijn dezelfde als in de Imitatietoets. De vier plaatjes stellen b.v. voor: de jongeling is bang voor de hond, de jongen plaagt de hond, de jongen speelt met de hond en de jongen en de hond lopen hard. De vraag luidt nu: op welk plaatje zie je: de jongen is bang voor de hond.

In de Tableau-toets wordt door de proefleider ook een uitspraak gedaan: De man loopt naar het paard dat uit de wei is weggelopen. Nu moet het kind echter geen plaatje aanwijzen, maar een handeling uitvoeren, namelijk uit de beesten die op het tableau in de wei staan het paard kiezen en dat paard buiten de op het tableau aangegeven wei plaatsen, waarna het een poppetje dat de man voorstelt naar het paard toe moet bewegen. Tot nu toe is er geen interpretatie gegeven van de verschillen die tussen de groepen kinderen uit het milieu I en het milieu II en III optraden in het aantal goede reacties op de comprehension-toets met het Tableau.

Van de 14 opdrachten werden er gemiddeld in de milieu I-groep 7,1 goed uitgevoerd en in de milieu II en III-groep 9,6 (een verschil dat significant is, Wilcoxon T = 14 bij eenzijdige toetsing $p = .025$).

Toch is dit verschil minder opvallend dan bij de vier-plaatjes-comprehension-toets, waar de milieu I-groep gemiddeld 13,4 van de 26 uitspraken goed aanwees, terwijl de groep uit milieu II en III op een gemiddelde van 21,7 goed kwam ($t = 5,93$; p is bij eenzijdig toetsen kleiner dan $.0005$).

De veronderstelling luidt, dat de syntactische structuren die in de toets met het Tableau worden aangeboden zo moeilijk zijn, dat beide groepen slechts een beperkt aantal opdrachten kunnen vervullen. De juistheid van deze veronderstelling moet nog onderzocht worden.

De imitatietoets en de vier-plaatjes-comprehension-toets lijken in zoverre op elkaar, dat de 28 zinnen die verwerkt zijn in de imitatietoets op twee na ook het materiaal vormen van de comprehension-toets. Verondersteld werd namelijk dat vervorming bij imitatie van de grammatikale structuur van een zin zou wijzen op de mogelijkheid dat die structuur nog niet is opgenomen in het actief taalgebruik van het kind dat de fout maakt. Om te controleren of de structuur wel verstaan wordt en misschien toch deel uitmaakt van het repertoire van het kind, wordt dan in de comprehension-toets gevraagd naar herkenning van de structuur die in een uitspraak is opgenomen.

Dat impliceert dat men zou kunnen verwachten dat fouten, per individu, op de vragen uit de comprehension-toets samen zouden vallen met fouten van dezelfde individu in de imitatietoets, d.w.z. fouten tegen de kritische structuur van de zin.

Van het materiaal dat wij verzameld hebben, zijn de fouten nog niet vergeleken. Uit een soortgelijk onderzoek van Osser, Wang en Zaid in 1969 bleek echter, dat er geen relatie te vinden was tussen de fouten die bij de twee taken gemaakt werden. Zij zochten een verklaring voor het ontbreken van de verwachte relatie in de vormverschillen van de twee taken.

De produktietoets

Omdat we inzicht willen krijgen in de kwaliteit van de taal waarover kinderen spontaan beschikken, werd een situatie ontwikkeld waarin we kinderen uitnodigen veel en ongedwongen te praten.

Hoewel de situatie sterk gestandaardiseerd is, blijft het de vraag of men het uitlokken van spontane taal een toetssituatie mag noemen: vooral omdat het om spontane taal gaat, zijn er allerlei factoren die we niet in de hand kunnen houden, zoals bijv. de hoeveelheid taal die door het kind geproduceerd wordt.

In veel onderzoeken naar de taalproductie wordt dan ook een minimum gesteld. Templin en Bodegom gingen bijvoorbeeld uit van 50 uitspraken (zinnen). Voor hun onderzoek naar de relatie tussen de taal van ouders en kinderen in het milieu der minst geschoolden gingen mevr. Van Noort en A.T.M. Cools uit van 75 uitspraken.

Een probleem voor het onderzoek van de spontane taal van kinderen vormt ook de situatie waarin taal uitgelokt wordt. Al eerder werd gezegd dat het best mogelijk zou zijn om de kinderen wier taal we willen analyseren, te voorzien van een microfoon en een klein zendertje dat de taal die ze produceren doorgeeft aan bandrecorders die de produktie vastleggen. Er zijn ook andere methoden beproefd. Mej. Bodegom liet telkens twee kinderen aan een zandtafel spelen en nam op de band de taal op die ze produceerden. De heer Cools en mevr. Van Noort gebruiken platen uit de Columbus-serie van Langeveld om taal uit te lokken. En voor de produktietoets die in het Taal-Denkprogramma is ontwikkeld, bestaat de standaardsituatie uit de vertoning van een ouderwets filmpje van "Felix de Kat" (kopieën zijn beschikbaar) met na afloop de vraag aan het kind, te vertellen wat het gezien heeft. Als het kind zijn spontane verhaal beëindigd heeft, wordt het nogmaals uitgenodigd het verhaal te vertellen, maar nu aan de hand van plaatjes die van de belangrijkste gebeurtenissen uit de film zijn gemaakt.

Het totaal van de taalproductie per kind wordt daarna geanalyseerd. Daartoe wordt de gesproken taal van de band uitgeschreven in Minimal Terminable Units (zinnen). Voor deze Units die in navolging van Hunt T-units zullen worden genoemd, werd gekozen boven de "zin" omdat er geen overeenstemming te bereiken is over de definitie van wat een "zin" is. Eenvoudig gezegd is een T-unit een hoofdzin met ieder willekeurig aantal bijzinnen mits die bijzinnen ondergeschikt zijn aan de hoofdzin (zie K.W. Hunt).

Voor het vergelijken van de taal die kinderen uit de milieu I-groep en de milieu II en III-groep produceren, werd de gemiddelde T-unit lengte per groep berekend. In MOER '69/70, 2 schreven wij al over de stabiele maat die de gemiddelde zinslengte leek te zijn voor het aangeven van de ontwikkeling van het taalgebruik. Door de eenduidigheid van de definitie van een T-unit kan deze eenheid nog zuiverder verwijzen naar de complexiteit van het doorsneetaalgebruik van de groepen kinderen die wij willen vergelijken.

Naast de globale indruk van de taal die kinderen gebruiken, door berekening van de gemiddelde T-unit lengte werd ook een sterk gedetailleerde structuuranalyse gemaakt van de geproduceerde taal. Voor deze analyse werd uitgegaan

van de transformationele grammatica. Een verslag van dit werk zal binnenkort van de hand van de heer Reesink verschijnen als intern rapport van het Pedagogisch Instituut.

Literatuur:

1. A. J. L. Arlam-Rupp Over de imitatietoets (rapport P.I. 1970)
2. H. Bodegom Het analyseren van in een standaardsituatie opgenomen steekproeven van kleutertaal (scriptie P.I. 1968)
3. C. B. Cazden Evaluation of learning in early language development (New York, 1970)
4. A. Mc Caffrey The imitation, comprehension and production of English syntax. A developmental study of the language skills of "deprived" and "non-deprived" children (report, 1968)
5. A. T. M. Cools en C. C. van Noort Kleutertaal, leren en milieu (scriptie P.I. 1970)
6. C. Fraser, Bellugi en Brown Control of Grammar in imitation, comprehension, and production (Journal of Verbal learning and V. behaviour 1963)
7. K. W. Hunt Grammatical structures written in three grade levels (Illinois, 1965)
8. G. A. Kohnstamm Over de AKIT, de WPPSI en de UTANT, drie nieuwe tests voor 4 tot 7 jarigen (Ned. tijdschrift voor Psychologie, 1968)
9. H. Osser, Wang en Zaid The young child's ability to imitate and comprehend speech: a comparison of two subcultural groups (Child Development 1969)
10. G. Reesink De produktietoets (scriptie P. I., 1970)